

»Mladi za napredek Maribora 2020«

37. srečanje

REKA. PESEM. GRAVITACIJSKI VALOVI

ZGODOVINA
RAZISKOVALNA NALOGA

Avtor: ANA FRAS, ANJA VIDEČNIK, DAVID FARTEK

Mentor: NATALIJA EKART MISLETA, ANJA FERLIN

Šola: DOM ANTONA SKALE MARIBOR

Število točk: 161/ 170

Maribor, februar 2020

»Mladi za napredek Maribora 2020«

37. srečanje

REKA. PESEM. GRAVITACIJSKI VALOVI

ZGODOVINA
RAZISKOVALNA NALOGA

Maribor, februar 2020

PREKMURSKA

Pozdravljeni prijatelji s širnega sveta, otroci smo s Prekmurja, tu smo doma.
Goričko, Dolinsko ali Ravensko, vse to je Prekmurje, vse to je Slovensko.

Zgodaj spomladi nas štoklja pozdravi, gibanico, retaš babica napravi.
Žitna polja na našem koncu veselo se nastavljajo poletnemu soncu.

Jesenske gorice nam grozdje rodijo, po belih bregovih se srne podijo.
Prekmurje je Mura, ki v strugi buči, domača je pesem, ki v nas se iskri.

**Prekmurje je jezik, so prijazni ljudje, v prsah nam bije prekmursko srce.
Drago Prekmurje, radi te imamo, ponosni smo na tejbje, nikomi te ne damo.**

(Tina Branšperger)

Slika 1: Prekmurska ravnica (vir: <https://www.prekmurjevsrcu.si/novica/553/PREKMURSKA>, 2020)

POVZETEK

Lorenčič (2019) ugotavlja, da je bilo Prekmurje kot nekakšna majhna pokrajina vedno le samo periferija Madžarske, zatem, danes že razpadle Jugoslavije in zdajšnje Slovenije. V času med obema svetovnjima vojna pa celo kraj, kamor so pošiljali učitelje in druge birokrate, katerim je bil izrečen kakršen koli disciplinski ukrep. Skratka, kar je pomenila Sibirija za carsko Rusijo, kasneje Sovjetsko zvezo, je bilo pri nas Prekmurje.

Slika 2: Kulturno zgodovinski spomenik, mejni kamen iz leta 1924 med Avstrijo, Madžarsko in Kraljevino SHS (vir: Kraji – Slovenija, 2020).

Da so se slovenski prebivalci Prekmurja stoletja nedvomno vedno imeli za Slovence, so to dokazali tudi s slavnostno akademijo. Prekmurje je lani namreč obeležilo 100 let priključitve matični domovini.

»Prekmurcof nišče ne razme, so nerazvite in bauge za hrpton.« To je le eden stereotip o Prekmurcih. Čeravno je Prekmurje del matične domovine že sto let, še zmeraj velja za najmanj znan del Slovenije (Vučkič in Maučec, 2019).

ZAHVALA

V času nastajanja naše naloge sta nas čas vzpodbujali in dajali nasvete naši mentorici, katerima gre zahvala za naš rezultat.

Prisrčna hvala vsem, ki so nam karkoli prispevali in pomagali pri nastajanju te raziskovalne naloge.

Vsebina

POVZETEK	4
UVOD	8
HIPOTEZE.....	9
1 O REKI MURI	10
1.1 Reka Mura – reka življenja nekoč	11
1.2 Reka Mura – reka življenja danes	13
2 ZGODOVINSKI ORIS PREKMURJA.....	16
2.1 Prelomno leto 1918	16
2.2 Od Madžarske k Jugoslaviji	17
2.3 Slovenci kot narod.....	22
2.4 Prekmurje kot večkulturna pokrajina	22
3 O PREKMURSKI PESMI.....	23
4 O GRAVITACIJSKIH VALOVIH	25
5 DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA	26
6 ANALIZA HIPOTEZ.....	27
7 ZAKLJUČEK.....	28
Slovenije ni brez Prekmurja in Prekmurja ni brez Slovenije (Šarec, 2019).	28
8 LITERATURA IN VIRI	29

KAZALO SLIK

Slika 1: Prekmurska ravnica.....	3
Slika 2: Kulturno zgodovinski spomenik, mejni kamen iz leta 1924 med Avstrijo, Madžarsko in Kraljevino SHS.	4
Slika 3: Štorkljino gnezdo – simbol Prekmurja	
Slika 4: »Kaj je Mura šepetala?«.....	10
Slika 5: Reka Mura na Vischerjevi karti	11
Slika 6: Naselbina ob reki	12
Slika 7: Spreminjanje struge reka Mura skozi čas	13
Slika 8: Reka Mura danes.....	13
Slika 9: Mlade raziskovalke na vožnji z brodom po Muri	15
Slika 10: Mlin in mlinsko kolo.....	15
Slika 11: Zborovanje v Gornji Radgoni, 26. december 1918.....	18
Slika 12: Vilmoš Tkalec s svojo ženo Margitko	19
Slika 13: Zborovanje pred cerkvijo v Beltincih	21
Slika 14: »Rešitelji so prišli!«	21
Slika 15: »Tam v meglicah nad mursko vodo«.....	24
Slika 16: Proslava ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom	25

UVOD

»Prekmurje sta skozi zgodovino najizraziteje zaznamovala dva dejavnika: večstoletna kontinuirana ločenost od preostalih slovenskih pokrajin in izrazito periferna geostrateška lega. Pokrajina je skoraj tisoč let pripadala Ogrski monarhiji, kar je pomenilo skoraj popolno politično, gospodarsko in kulturno ločenost od ostalih slovenskih pokrajin. Šele v šestdesetih letih 19. stoletja, z nastankom Avstro-Ogrske monarhije, je prvič formalno postala del iste družbenopolitične tvorbe kot (osrednje)slovenske pokrajine, vendar tudi tu ni šlo za dejansko združitev, saj sta bila oba dela monarhije še najprej notranje avtonomna, meja med obema na reki Muri pa je ostajala še najprej dobro zastražena. Tako najpomembnejši mejnik v zgodovini Prekmurja predstavlja leto 1919, ko je po koncu 1. svetovne vojne in zlomu starih evropskih monarhij pokrajina postala del novoustanovljene Kraljevine SHS in se tako prvič dejansko priključila preostalemu slovenskemu prostoru v skupno državno entiteto. Po drugi strani pa je Prekmurje odločilno zaznamovala tudi periferna geostrateška lega, saj je pokrajina prav v vseh državnopolitičnih tvorbah, ki jim je skozi zgodovino pripadala, od Ogrskega kraljestva in Avstro-Ogrske monarhije preko obeh Jugoslavij do samostojne Slovenije, predstavljala njihovo geografsko obrobje.« (Koštric, 2011, str. 7).

Prekmurje je danes pretežno ravninska pokrajina. Geografsko je razdeljeno na tri območja: hribovno področje severno od Murske Sobote je Goričko; vzhodno proti Muri leži Ravensko, jugovzhodno od Murske Sobote pa leži Dolinsko. Okrog Lendave je manjše gričevnato področje Lendavske gorice.

Slika 3: Štorkljino gnezdo – simbol Prekmurja (vir: last avtorice)

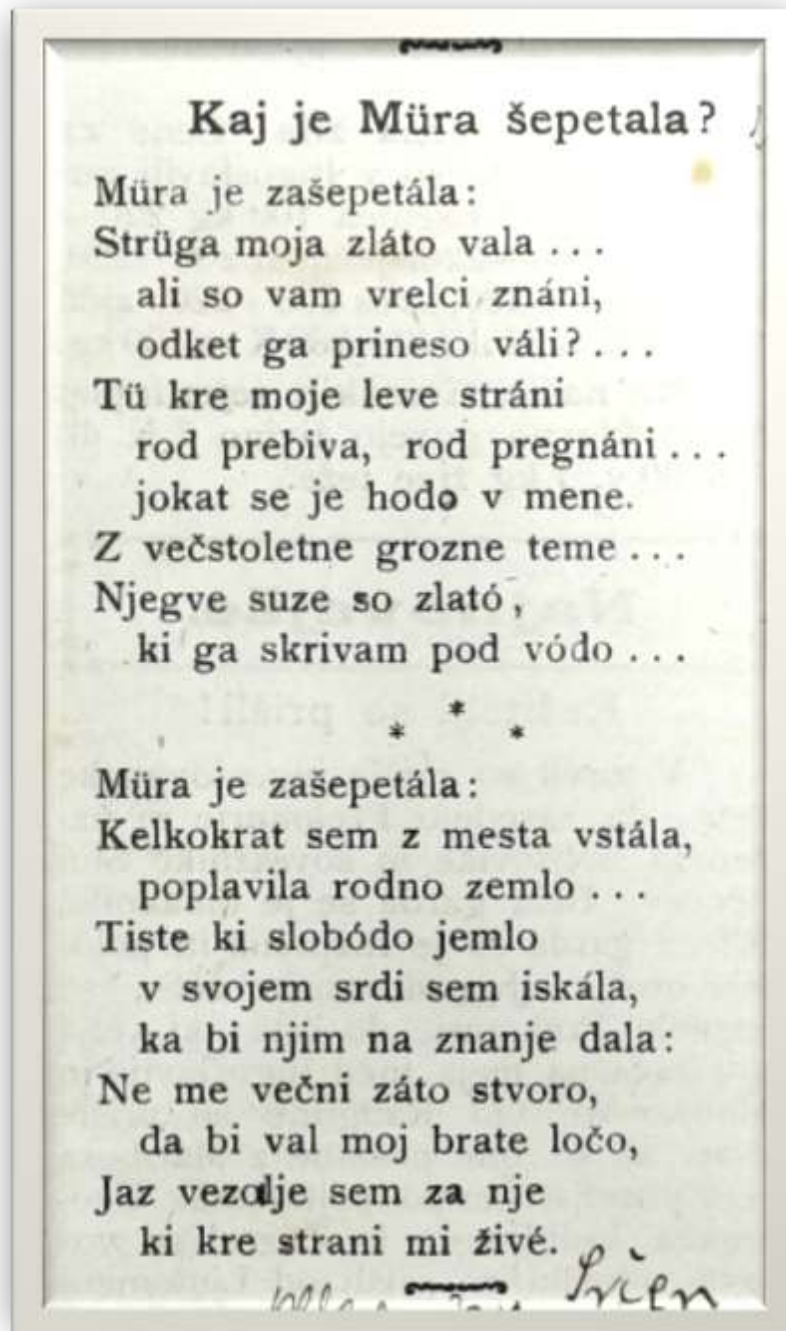
HIPOTEZE

Da bi lažje zbrali vire in literaturo in ustvarili čim bolj smiselno celoto, smo si na začetku raziskovanja postavili naslednje hipoteze:

1. Da je 17. avgust državni praznik, ki obeležuje priključitev Prekmurja k matičnemu narodu, je v slovenski družbi dobro poznano.
2. V času priključitve je bilo matičnemu narodu priključeno celotno območje, poseljeno s slovenskim narodom.
3. Prekmurje je zaradi svoje kulturne in jezikovne raznolikosti pred priključitvijo razmišljalo o osamosvojitvi in ustanoviti svoje države.

1 O REKI MURI

Reka: »Prekmurje je pokrajina z izjemnimi naravnimi danostmi, med katerimi je panonska reka tista, ki s svojimi zavoji oblikuje in naslavlja prav poseben del prekmurske duše in prekmurskega značaja. To je reka, ki označuje naravno mejo Prekmurja in ga istočasno povezuje s svetom.« (Ekart, 2019).

Slika 4: »Kaj je Mura šepetala?« (vir: <https://www.prekmurjevsrca.si/o-prikljucitvi>)

1.1 Reka Mura – reka življenja nekoč

V terciarju, ko se je Panonsko morje že krčilo, se je vodni odtok razvil v dveh smereh: proti severovzhodu se je usmerila Raba, proti jugovzhodu pa Mura, za katero vemo, da je tekla prvotno severneje in da je za najmanj 20 km spolzela proti jugu, saj je marsikatera lastnost sedanjega vodnega toka še dediščina iz dobe, ko so reke in rečice za umikajočim se morjem, tekoč v dolgih vzporednih strugah zasipale široke ravnine s prodrom in peskom. V poznem srednjem pliocenu so nastajale uravnave, danes ohranjene kot ostanki ploščatih slemen. Enakomerne višine so prav posebna značilnost našega predela, ki ne doseže nikjer od 500 m višine. V kvartarju so se doline nasule z obilico drobirja, zato so poplave običajen pojav. Kvartar je v tem predelu malo razčlenjen, prevladuje široka aluvialna ravan, ob njej pa široke diluvialne terase. Pomurje nam v svojem reliefu kaže le dva morfolofska elementa: ravnino in gorice. Ravnina, tako imenovana murska ravan, je široka, le malo razgibana, pretežno sušna, prikladna za obdelovanje, zato je v večini spremenjena v polja. Prav tako enotne so gorice z zaobljenimi terasami: na desni strani Mure so to obronki Slovenskih goric, na levi strani pa je to Goričko, od katerega se na jugovzhodu razloči obsežno gričevje Lendavskih goric (Šavel, 1994).

Slika 5: Reka Mura na Vischerjevi karti (vir: <http://rekamura.si/post/432638/reka-mura-skozi-cas>)

Zgodovinar Hozjan (2013) piše, da je reka Mura imela precejšen vpliv na tedanje življenje v naselbinah, katere so nastajale ob njej.

Slika 6: Naselbina ob reki (vir: last avtorice)

Na prostoru v velikosti tisoč km² je od 13. do konca 18. stoletja med rekama Rabo in spodnjo Muro nastalo enajst trgov, na obeh štajerskih bregovih pa dve mesti Radgona in Ormož, pa tudi pet obmurskih trgov: Ernovž, Straß, Cmurek, Ljutomer in Veržej, v bližini Mure pa tudi Razkrižje, Štrigova in Mursko Središče. Nadalje avtor ugotavlja, da je Mura je v tem štajerskem koncu v novem veku odigrala več vlog. Nenehno je spreminjala okolico, vplivala na mikroklimo in narekovala pogoje življenja ob njej. Določala je stoletno državno mejo, bila je naravna pot. Kot vodna pot je proti jugu nosila množico raznih plovil. Ob njej so vodile kopenske prometnice, na njej pa so svojo nalogo opravljali mnogi mlini (Hozjan, 2013). Ritoznojnik (2013) navaja, da sta po njej potekali tudi vojaška in trgovska pot, kateri je bilo potrebno vzdrževati in varovati.

Radovanovič (2007) pravi, da so številne Murine poplave uničevale pridelek in posledično povzročale hudo lakoto. Lakote so bile v letih 1570, 1572 in 1573, ko naj bi ljudje jedli tudi travo in omedlevali. Leta 1573 je velikanska povodenj naredila veliko škodo v krajih ob reki Muri. Poleti leta 1676 pa je Mura dobesedno podivjala in storila ogromno škodo.

Poleg poplav so težave povzročali še madžarski fevdalci, ki so od 16. stoletja naprej pogostokrat umetno spreminjali tok z jezovi, jarki in nasipi ter s tem širili svoja ozemlja na račun krčenja le-teh na desnem bregu Mure. Regulacijo reke Mure je madžarsko plemstvo po potrebi varovalo tudi z vojaki in s topovi. V začetku 16. stoletja sta bili na prekmurski strani speljani dve strugi reke Mure, zaradi tega se je tok obrnil z vso silo na štajersko stran, kjer je Mura začela odnašati najrodovitnejše njive in se bližati čisto k hišam (Kovačič, 1929).

Slika 7: Spreminjanje struge reka Mura skozi čas (vir: <http://rekamura.si/post/432638/reka-mura-skozi-cas>)

1.2 Reka Mura – reka življenja danes

»Reka Mura je zaradi svoje izjemne biotske raznovrstnosti, ki krasi njene poplavne gozdove, rečne rokave, mrtvice, prodišča in tradicionalno kulturno pokrajino ob reki, eden najbogatejših ekosistemov v Srednji Evropi. Kljub grobim človekovim posegom v preteklosti je reka v širokem poplavnem pasu znotraj visokovodnih nasipov deloma še ohranila svojo rečno dinamiko, ki se odraža v edinstveni raznolikosti življenjskih okolij in živih bitij.« (Kikec, 2007).

Slika 8: Reka Mura danes (vir: last avtorice)

Muro spremljajo na obeh straneh logi, ki rastejo v izrazito poplavnem področju. Pokrajina je prepredena z mrtvimi rokavi ali mrtvicami ter suhimi strugami. Tudi ob potoku

Ledava se od Cankove naprej, kjer prestopi v aluvialno ravnino, vleče pas vlažnega zemljišča. Posebno vlažen je med Polano, Lendavo in Dobrovnikom (Črna loka). To je močvirjen in z gozdom poraščen svet. Zelo podoben je svet na Murskem polju, kjer so med ilovnato peščenimi naplavinami Ščavnice zamočvirjena tla. Ostali del murske ravnine zavzemajo polja, zato je tudi na tem področju poljedelstvo mnogo pomembnejše od živinoreje (Šavel, 1994).

Avtorica Kikec (2007) jo opisuje kot reko, ki ne živi le v svoji strugi, temveč s svojimi poplavnimi logi, mrtvicami, močvirji in prodišči daje življenje celotni pokrajini ob svojem neneh-no spreminjajočem se toku. Je reka, ki živi z nami, za nas, in mi živimo z njo, zanjo.

»Nikjer drugje v Sloveniji ni toliko in tako lepih mrtvic kot ob Muri, ki so pravi raj za številne rastlinske in živalske vrste. Ob reki in njenem zaledju tako uspeva več kot 600 rastlinskih vrst, od teh ima več kot 50 vrst v flori Slovenije in sosednjih dežel poseben pomen, kar 35 pa jih je pri nas ogroženih. Nad vodno gladino bomo poleg nadležnih komarjev najprej opazili barvi-te kačje pastirje; najdenih je bilo več kot 50 vrst, med njimi jih je skoraj polovica ogroženih in uvrščenih na rdeči seznam. Kljub vse intenzivnejši, večkratni letni košnji travnatih površin, kar večini vrst metuljev onemogoča razvoj, je bilo naštetih več kot 1200 vrst, kar je dobra tretjina v Sloveniji znanih vrst. Še bogatejša je favna hroščev; najdenih je bilo več kot 1300 vrst, od tega približno 100 vodnih hroščev. Mnoge srednjeevropske vrste prav na Muri dosegajo najjužnejšo mejo razširjenosti. Poplavni pas reke Mure nudi ugodne življenjske razmere tudi za dvoživke. Vseh 15 najdenih vrst je uvrščenih na Rdeči seznam dvoživk Slovenije ter zavarovanih z Uredbo o zavarovanju ogroženih živalskih vrst, 8 vrst je zavarovanih tudi z mednarodno Bernsko konvencijo in FFH direktivo sveta Evrope. Pestrost živalskih vrst dopolnjuje še 10 vrst plazilcev, 95 vrst polžev ter školjk in kar 30 vrst sesalcev. V slovenskem delu porečja Mure stalno ali občasno živi tudi 52 različnih vrst rib iz 14 družin in piškur, od tega je 42 vrst že od nekdaj tukaj živečih, ostale so tujerodne. Ribje populacije so v preteklosti ogrožale predvsem številne regulacije ter onesnaževanje voda, ob izboljšanju kakovosti vode do 2. kakovostnega razreda v zadnjem desetletju pa se je raznovrstnost in velikost ribjih populacij opazno povečala. Murska rečna loka je mednarodnega naravovarstvenega pomena ne le zaradi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, temveč tudi zaradi posameznih habitatnih tipov, ki so v Evropi na pragu izumrtja in so zavarovani s Habitatno direktivo EU ali Bernsko konvencijo, kar je nedvomno zadosten razlog za vključitev območja ob Muri v evropsko

naravovarstveno omrežje NATURA 2000. Izjemna raznolikost murskih mokrišč pa je dobra podlaga za predlog uvrstitve območja na prestižni Ramsarski seznam mednarodno pomembnih mokrišč.» (Kikec, 2007)

Poleg številnih živali in rastlin krasijo reko Muro še plavajoči Babičev mlin in štirje brodi, s katerimi se lahko popeljem po tako imenovanem »biseru Evrope«.

Slika 9: Mlade raziskovalke na vožnji z brodom po Muri (vir: last avtorice)

Slika 10: Mlin in mlinsko kolo (vir: last avtorice)

2 ZGODOVINSKI ORIS PREKMURJA

Današnje Prekmurje je bilo naseljeno s Slovani že v prvem valu naseljevanja vzhodne in srednje Evrope, torej v 2. polovici 6. stoletja, nato pa je sredi 9. stoletja postalo del kneževine Spodnja Panonija, ki je bila frankovska mejna grofija. Zatem so v 2. polovici 9. stoletja Panonsko nižino osvojili Madžari oziroma Ogri, in tako je ozemlje Prekmurja za celo tisočletje postalo del njihove kraljevine. V 11. Stoletju so Madžari v pokrajini oblikovali meje na reki Muri med Štajersko in Ogrsko in jo tudi upravno razdelili na dve entiteti: županijo Zala s sedežem v Zalaváru (pozneje v Zalaegerszegu), in županijo Vas (Železna) s sedežem v Vasváru (pozneje v Szombathelyu). Posledično je upravni meji v istem obdobju sledila tudi cerkvenoupravna razdelitev: gornje Prekmurje je tako večino časa pod madžarsko krono pripadalo škofiji Győr, dolnje pa škofiji v Zagrebu. Iz zapisov zagrebške škofije zasledimo, da del imenovani districtus Transmuranus oziroma Prekmurje, to se je pozneje postopoma razširilo na celotno ozemlje in se po letu 1918 dokončno uveljavilo kot ime pokrajine. Leta 1867 pa je pokrajina postala del Avstro-Ogrske monarhije, kateri so vladali Habsburžani. Avstrija in Ogrska pa sta tudi po združitvi ostali politično, cerkveno in gospodarsko domala povsem ločeni (Vidic, 1999).

Nekoč so bili gospodarji avstrijski, hrvaški in madžarski plemiči, zato so bili prebivalci dela pokrajine naklonjeni protestantizmu. Ugleden prekmurski protestant Štefan Kuzmič je celo Sveto pismo prevedel v prekmurščino, na celotnem ozemlju pa se je ohranilo tudi prekmursko narečje. Na pravi slovanski izvor, pa nakazujejo imena krajev Šalovci, Martjanci, Beltinci, Odranci, Križevci. Skozi stoletje so prekmurske vasi krasile s slamo krite nizke panonske hiše. Številnim družinam niso nudile dovolj prostora, zato so nekoč številni Prekmurci odhajali s trebuhom za kruhom, na delo v tujino, kateri pa so se vedno radi vračali domov.

2.1 Prelomno leto 1918

Vsekakor je prelomno leto 1918 prineslo številne spremembe glede ureditve sveta in oblasti. Zagotovo pa je bila ena izmed najpomembnejših posledic prve svetovne vojne razpad štirih velikih imperijev: ruskega, nemškega, avstro-ogrškega in osmanskega. Posledice razpada le-teh so povzročile nastanek novih držav, ustvarjenih na mirovnih konferencah med ustvarjalci tako imenovane nove Evrope, kateri pa ni bil usojen mir in zamisel o samoodločbi narodov. Posledice sklenjenih sporazumov so privedle kasneje celo do druge svetovne vojne.

»Kljub temu pa so neposredno po prvi svetovni vojni na podlagi samoodločbe nastale nove državne tvorbe, med drugim Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki pa zaradi pritiskov Italije in Kraljevine Srbije ni uspela dobiti mednarodnega priznanja. Zato se je že po mesecu dni prostovoljno združila s Kraljevino Srbijo. Na splošno medvojna ozemeljska razdelitev ni zadovoljila nikogar. Novonastale države so zavzele ozemlja, ki so bila narodnostno mešana. Kraljevina SHS je bila precej čudna mešanica za pogajalce na konferenci. Srbija je pripadala zmagovalnemu taboru. Slovenija in Hrvaška pa sta bili poraženi. To je povzročalo razlike med narodi samimi, hkrati pa je to tudi precej škodovalo kraljevini pri izhodiščih za pogajanja z Italijo, ki ni odstopila od namere, da si na račun Slovencev in Hrvatov poveča ozemlje, četudi se je to ozemlje združilo z državo zaveznico. Med Slovenci je prva svetovna vojna, pa tudi razkosanje, ki je sledilo, vzbudilo narodnozavedna čustva. Slovenci so potrebovali kar nekaj časa, da so se privadili novim razmeram tudi v Jugoslaviji. Namesto svetovne metropole Dunaja je zdaj glavno gravitacijsko središče postal Beograd, ki je bil tedaj razmeroma majhno balkansko mesto. Slovenska politika se je mnogokrat znašla med kladivom in nakovalom Srbov in Hrvatov, kar je pomenilo, da so bili mnogokrat jeziček na tehtnici v precej kočljivih položajih.« (Ajlec, 2018).

2.2 Od Madžarske k Jugoslaviji

»Burna poveljna vihra, ki je leta 1918 in 1919 za kratek čas zajela Madžarsko, pa je v svoj vrtinec potegnila tudi Prekmurje. Prva leta po vojni je bilo aktualno zlasti vprašanje pripadnosti Prekmurja, ki je postalo jabolko spora med Madžarsko in Jugoslavijo. Čeprav so Prekmurci sprva razmišljali o ureditvi nacionalnega vprašanja znotraj Ogrske, se je stvar obrnila drugače – pričeli so zahtevati združitev Prekmurja z ostalimi slovenskimi pokrajinami v eno državo. To se je zgodilo 3. novembra 1918 na seji Slovenskega narodnega sveta v Ljutomeru.« (Lorenčič, 2010, str. 17).

»Iz kontradiktornosti madžarskih in jugoslovanskih načrtov o usodi Prekmurja izvirajo tudi prva trenja med državama. Le-ta so imela pozitiven vpliv na Prekmurce, saj so vzpodbudila patriotizem, brez katerega bi bila združitev Prekmurja z novonastalo Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov oziroma Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev nemogoča. Da sta bila nacionalna zavest Prekmurcev in njihov občutek pripadnosti Jugoslaviji izjemno močna, dokazujejo tudi novice o hudih jugoslovansko-madžarskih bojih.« (Lorenčič, 2010, str. 18-19).

Prizadevanja po združitvi s Kraljevino SHS in ostalimi Slovenci je bila med narodno zavednimi prekmurskimi Slovenci vselej močnejša. Prepričani so bili, da je rešitev mogoča predvsem vojaškim posredovanjem, saj s številnimi političnimi dogovori niso uspeli. Enakega mnenja je bil tudi štajerski narodni svet. Narodna vlada v Ljubljani pa predloga za vojaški poseg ni odobrila, zato se je general Rudolf Maister odločil, da ga izvede samostojno s pomočjo mobilizirancev in prostovoljcev. Zato je bilo 26. decembra 1918 v Gornji Radgoni organizirano zborovanje za Prekmurce. (Cigut, 2019)

Slika 11: Zborovanje v Gornji Radgoni, 26. december 1918 (vir: Prekmurje v srcu 100 let)

Razglasitev madžarske sovjetske republike je predstavljala težko obdobje za Prekmurce. Nasilje madžarskih oblasti skupaj z boljševiki je bilo zastrašujoče za tamkajšnje civiliste. Zato so se pričeli porajati prvi upor proti boljševiški oblasti, v katerih pa so posledice utrpeli kmetje. Prav tako so jim požigali hiše in preganjali prekmursko duhovščino. Izdan je bil tudi ukaz o prisilni mobilizaciji Prekmurcev od 18. do 45. leta, zaradi česar pa so se pričeli množični pobegi čez Muro ter številni pristopi prekmurskih mladeničev v na novoustanovljeno prekmursko legijo. Za tamkajšnje prebivalstvo je bil to čas nasilja madžarskih oblasti, katere so prevzele časopisje, zasedle posojilnice in zaplenile osebno lastnino, kar pa je zanetilo mnoge upore, ki so jih boljševiki zatrli z vojaško silo. (Lorenčič, 2010).

Pričakovanje na boljšo usodo je le za kratkotrajen čas nastalo spomladi 1919. Takrat je bila namreč 29. maja 1919 v Prekmurju ustanovljena neodvisna socialistična Murska republika na čelu s cerkvenim učiteljem Vilmosom Tkalecem, kateri je prevzel funkciji soboškega ljudskega poverjenika. (Lorenčič, 2010).

»Tkalec je dejansko prosil jugoslovansko vojsko za pomoč v proti boljševiškem boju, vendar je bila omenjena tvorba le krinka, pod katero je skušal zadovoljiti lastne interese. Svoj konec je le-ta doživela že prve dni junija, ko jo je madžarska oblast likvidirala, jugoslovanske oblasti pa so Tkalca aretirale. Slednji je, potem ko je bil hitro izpuščen (»nedopustljiva narodna sramota«, kot je izpustitev komentirala Murska straža), uspel pobegniti čez mejo v Avstrijo z enim milijonom ukradenega državnega denarja. Avstrija naj bi ga bila po besedah Murske straže pripravljena izročiti Kunovi vladi, a mu je bila sreča tudi tokrat naklonjena – uspelo mu je pobegniti v Jugoslavijo, kasneje pa še v Italijo. Da je prav Jugoslavija postala zatočišče pobeglega madžarona in »sovražnika Jugoslavije«, kot ga je imenovala Murska straža, je še dodatno povečalo napetosti v jugoslovansko-madžarskih odnosih, omenjeni časnik pa je ostro nastopil proti prisotnosti Tkalca na jugoslovanskem ozemlju, češ »taki izdajalci ne morejo hoditi po naši zemlji«. (Lorenčič, 2010, str, 24).

Slika 12: Vilmoš Tkalec s svojo ženo Margitko (vir: 1919 rdeče Prekmurje)

»Krivico, ki se je godila Prekmurju pod madžarskimi boljševiki, predvsem pa grozečo nevarnost ekspanzije boljševizma po Evropi, sta uvideli tudi jugoslovanska vlada in antantne sile, oziroma Pariška mirovna konferenca.« (Lorenčič, 2010, str. 24). Odločilen obračun z Madžari pa je sledil na sami Pariški mirovni konferenci s sprejeto odločitvijo o osvoboditvi in priključitvi Prekmurja k Jugoslaviji.« (Lorenčič, 2010).

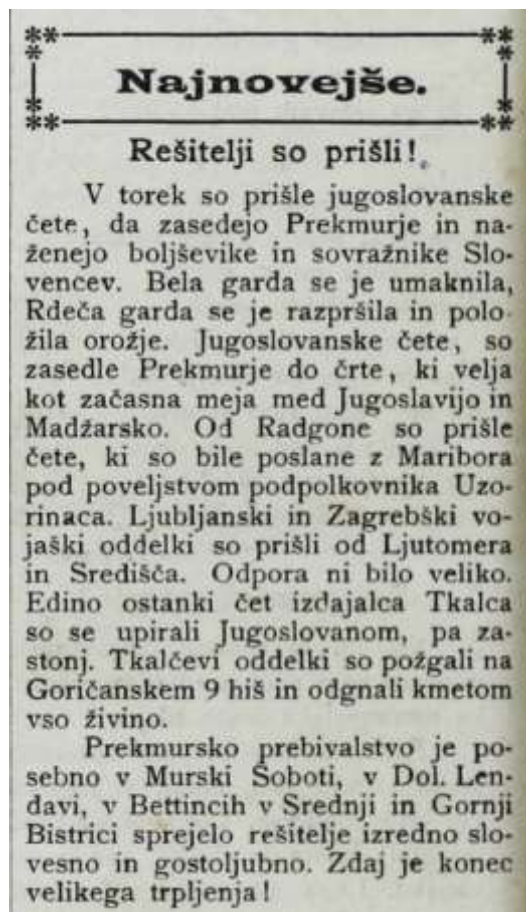
»Sredi avgusta 1919, nekaj dni po vzpostavitvi civilne oblasti v Prekmurju, so se v ljubljanskem časopisu Domoljub nadejali, da »Prekmurci najdejo v Jugoslaviji boljšo mater, kot so jo imeli v madžarski državi«. Poznavalci, redki politiki in številni verski voditelji na Štajerskem in Kranjskem so že pred koncem vojne poudarjali, da sta jezikovna in kulturna identiteta pri Prekmurcih nedvomno slovenski oz. jugoslovanski. Zato ni bilo vprašanje, ali je kulturna integracija Prekmurja v jugoslovansko državo mogoča, ampak predvsem, kdaj in kako. V prvih odzivih na ozemeljsko pridobitev Prekmurja so v časopisnih objavah od Radgone do Trsta kar tekmovali, kateri od njih bo objavil bolj zanimiv uvodnik, dopis ali podlistek o geografskih danostih, zgodovini, kulturi, jeziku in verski pripadnosti prebivalcev. Nekatere od teh objav so bili srce parajoči izrazi objokovanja nad usodo »pozabljenih ljudi ob Muri«. Radgonska Murska straža je 16. avgusta 1919 objavila: »Solnce svobode je obsinilo prekmurske griče, Rabo in Lendavo, solnce davnih dedov, veselje Pribina in Kocelja. Pod tem solncem naj bi tisočem naših osvobojenih bratov vzkliči lepši dnevi, kot so jih imeli doslej. Prekmurski Slovenci, pozdravljeni v Jugoslaviji!« Spet drugi pisci člankov so se hudovali nad Ogri, Židi in vsemi, ki so zapostavljali njihove brate čez Muro.« (Kerec, 2019, str. 74).

Madžarski nacionalisti v Prekmurju so mislili, da se vračajo predvojni časi, vendar se njihovi načrti niso uresničili. Desetega in enajstega avgusta so se v Radgoni že zbirale jugoslovanske čete, da zasedejo Prekmurje, kakor je določila mirovna konferenca (Cigut, 2019).

Vojska Kraljevine SHS je ozemlje med rekama Muro in Rabo zasedla 12. avgusta 1919, 17. avgusta pa je na slovesnosti na trgu pred cerkvijo v Beltincih oblast izročila v roke začasnega civilnega upravitelja. Prekmurski Slovenci so prvič v zgodovini zaživelij skupaj z matičnim narodom (Horvat, 2019).

Slika 13: Zborovanje pred cerkvijo v Beltincih (vir: [vir: https://www.prekmurjevercu.si/o-prikljucitvi](https://www.prekmurjevercu.si/o-prikljucitvi))

Slika 14: »Rešitelji so prišli!« (vir: [vir: https://www.prekmurjevercu.si/o-prikljucitvi](https://www.prekmurjevercu.si/o-prikljucitvi))

2.3 Slovenci kot narod

»Na procese oblikovanja naroda sicer vplivajo tako objektivni kot subjektivni dejavniki. Kot najpomembnejše objektivne dejavnike oblikovanja naroda Velikonja izpostavlja ozemlje, skupno etnično poreklo (ali več le-teh), skupno državo in zgodovino, skupne mite ter jezikovno, kulturno, gospodarsko in religijsko izročilo, medtem ko je med subjektivnimi dejavniki najpomembnejši »nacionalizem« oziroma samozavedanje in samopredstavljanje skupine kot naroda. Prav nacionalizem je »tisti bistveni dejavnik, ki še nedoločeno, amorfno etnično skupnost iz predmoderne dobe nadgradi v nacionalno v moderni« (Velikonja 2002, v Koštric, 2011, str. 11).

Ker je vsak narod, zgodovinsko gledano, »hibrid«, ki ga dojemamo kot »zgodovinsko specifično fiksiranje kompleksnih in mešanih zgodovin, kultur, identifikacij, etnij in podobno, v eni sami fantazmični točki«, tudi identifikacije posameznikov z določenim narodom niso neko »nadčasovno človeško bistvo, temveč zgolj zgodovinsko specifična fiksiranja, ki preinterpretirajo množico različnih zgodovin ljudi z določenega prostora v eno samo veliko, večno in veličastno zgodbo o nastanku naroda« (Stanković 2002, v Koštric, 2011, str. 11).

Grgičeva (2009) je mnenja, da je posebna oblika pripadnosti narodna pripadnost. Avtorica nadaljuje, da se z rabo nekega jezika poudarja pripadnost določeni narodnosti skupini. »Če vzamemo primer pripadnika slovenske narodne skupnosti v Italiji, lahko predvidevamo, da se bo ta, kljub temu da zna govoriti italijansko, odločil, da bo v odnosih s krajevno upravo uporabljal slovenščino. To se večkrat dogaja v tistih primerih, ko jezik in narodnost sovpadata, torej ko se etnična ali narodnostna skupnost razlikuje od druge skupnosti tudi (čeprav morda ne samo) na podlagi jezika. Jezik in narodnost (ali narodna pripadnost) ne sovpadata vedno.«

2.4 Prekmurje kot večkulturna pokrajina

»Prekmurje je že od nekdaj izrazito večetnična, večverska, večjezična in potemtakem resnično večkulturna pokrajina. Takšno je postalo in ostalo tudi zaradi medsebojne povezanosti svojih prebivalcev. Ko se je pred stotimi leti povezalo z novonastalo državo, je s svojo večkulturnostjo nanjo nedvomno vplivalo.« (Ekart, 2019).

Cigutiva (2017) piše, da so Slovenci bili številčno, gospodarsko in socialno na Ogrskem prešibki, da bi lahko nastopali z lastnimi političnimi zahtevami ali celo odločali o svoji nacionalni usodi. Na Madžarskem so kljub slabemu položaju ohranili narodno zavest, ki so ji nasprotovali Madžari. Želeli so doseči, da bi Prekmurci povsem opustili znake lastnega narodnega življenja. Odnos do drugih narodnosti v ogrskih mejah je ostal skrajno nestrpen. Prav vse madžarske politične skupine so se strinjale, da mora biti vloga madžarskega naroda nad nemadžarskimi zapovedovalna.«

»Čeprav so bili majhni, v očeh mnogih nepomembni, so imeli najmočnejše orožje, jezik, zavest in identiteto, kar so bili dovolj trdni temelji, da se leta 1919 v zgodovini Prekmurja obrne nov list.« (Sedar, 2019).

3 O PREKMURSKI PESMI

Pesem: skozi stoletja so Prekmurci in prekmurstvo obstali zaradi jezika, umetnosti in znanosti. Svoj jezik so utrjevali s pomočjo pisane in tiskane besede. Prekmurje je duhovno bogata pokrajina, polna intelektualnih in umetniških presežkov. V pesmi je sublimirana vsa ustvarjalnost prekmurskih umetnikov. Umetnost pa je moč, ki ljudi povezuje (Ekart, 2019).

Kadar zaslišiš ime prekmurskega godca Vlada Kreslina, pomisliš na ravnice, meglo, štoklje, reko Muro, ne na nekaj nerazložljivega. Pomisliš pa tudi na upor, na idejo o človečnosti, na nenavaden rahlo grlen glas, ki izraža tisto, kar lahko izrazi violina – čisto nežnost, čisto demonskost in vse nianse vmes (Milek, 2018).

»Vlado Kreslin je eden ključnih ustvarjalcev na slovenski glasbeni sceni zadnjih desetletij, človek, ki je z različnimi zasedbami prehodil zanimivo in zelo uspešno pot v slovenski rockovski glasbi, preden je našel navdih v izročilu prekmurske ljudske glasbe in je prekmurske napeve, prekmurski jezik in prekmursko melodiko udomačil znotraj in zunaj slovenskih meja.« (Horvat, 2019).

Slika 15: »Tam v meglisah nad mursko vodo« (vir: <https://www.delo.si/novice/slovenija/cesta-crna-kitarka-klobuk-in-pesem-124385.html>)

TAM V MEGLICAH NAD MURSKO VODO

Spomnijo se še stari ljudje,
Da se je rado hodilo v goste.
Da si se ustavil, pobaral al' gre,
Nazdravil še kakšno besedo al' dve.

Včasih pa, ko je sonce zašlo
Spod' goric tja v mursko vodo
Zaslišal se je tisti cimbalski glas
Pobožal je loke, pobožal je vas.

Da si znal srečati štiri može
Z violino in brki
In kar zraven gre.
In če si ženin si hčerko al' dve
Gosli in bajs so ti zbrusli pete.

Včasih pa, ko se zvečeri
In zapiha z veržejske strani,
Baje se jih sliši igrati glasno,
Tam v meglisah nad mursko vodo.

(Vlado Kreslin)

Ena izmed številnih pesmi o Muri, katero še danes rad prepeva prekmurski trubadur Kreslin.

4 O GRAVITACIJSKIH VALOVIH

Eksperimentalna potrditev obstoja gravitacijskih valov ni samo največje znanstveno odkritje leta 2016, ampak je mogoče celo največje odkritje 21. stoletja, pri katerem pa je zapisan tudi prekmurski priimek.

Gravitacijski valovi: leta 2017 je znanstveni svet zatreslo izjemno znanstveno odkritje – prvič v zgodovini so znanstveniki zaznali in opazovali gravitacijske valove, ki so nastali ob trčenju in zlitju dveh nevtronskih zvezd. Gravitacijski in svetlobni valovi, ki so nastali ob trčenju, so povezali znanstvenike v globalni projekt, kakršnemu v astrofiziki doslej še nismo bili priča. Pri projektu je sodelovala tudi prekmurska astrofizičarka dr. Andreja Gomboc (Ekart, 2019).

In tako se pripovedovala zgodba o Prekmurju, ki je ostalo povezano zaradi svojih prebivalcev, katere nedvomno že stoletje povezuje reka in pesem, kar je bilo prikazano tudi na državni proslavi ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom.

Slika 16: Proslava ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom (vir: <https://www.prekija-on.net/lokalno/21909/z-drzavno-proslavo-obelezili-100-obletnico-zdruzitve-prekmurskih-slovencev-z-maticnim-narodom.html>).

5 DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

Skozi nalogo smo spoznali kako zelo pomembno je, da ohranimo materi jezik, kulturo in zgodovino svojih prednikov. S tem ohranjamo ne le sebe, ampak tudi narod, kateremu pripadamo in mu bo pripadalo tudi naše potomstvo. Za ohranjanje narodne identitete imamo še poseben vzrok, saj smo Slovenci eden manjših narodov na svetu. Vsi se moramo zavedati, da so pri ohranjanju narodne pripadnosti pomembne vse družbene institucije države. Vsaka s svojim poslanstvom nedvomno doprinese k ohranjanju narodne identitete.

»Naša kultura je kultura miru, ljubezni in spoštovanja. Od morja in gora do panonskih ravníc smo prežeti s soncem, odločnostjo in strastjo. Vse to lahko delimo med seboj in ponudimo svetu. Narodna identiteta je predvsem emocija, izhajajoča iz poznavanja zgodovine, kulture, narodnih običajev in položaja slovenskega naroda med ostalimi narodi na svetu. To je oblika samozavedanja, samospoštovanja in pozitivne afirmacije glede na ostale.« (Kovšca, 2019).

Prav zato bomo od sedaj naprej, še veliko bolj pozorni na materin jezik, se v njem sporazumevali, ga ohranjali, prenašali na poznejše rodove in še naprej ponosno prepevali slovensko narodno pesem:

SLOVENEK SEM

Slovenec sem! Slovenec sem!

Tako je mati d'jala,
Ko me je dete pestovala,
Ko me je dete pestovala.

Zatorej dobro vem:

Slovenec sem! Slovenec sem!

Zatorej dobro vem:

Slovenec sem! Slovenec sem!

Zatorej dobro vem:
Slovenec sem! Slovenec sem!

Slovenec sem! Slovenec sem!

Od zibeli do groba.
Ne gane moja se zvestoba,
Ne gane moja se zvestoba!

6 ANALIZA HIPOTEZ

S prebiranjem literature in raziskovanja na terenu smo si z lahkoto odgovorili na raziskovalna vprašanja.

Prvo hipotezo, da je 17. avgust državni praznik, ki obeležuje priključitev Prekmurja k matičnemu narodu, v slovenski družbi dobro poznano, smo le delno potrdili. Praznik sicer uradno praznujejo v Beltincih, kjer so bili prvi shodi in proslava se vsako leto predvaja na nacionalni televiziji, torej je kar velik del populacije o dogodku oziroma prazniku osveščen preko medijev. Še vedno pa ta dan ni dela prost dan, zato marsikdo niti ne ve, da je na ta dan državni praznik.

Hipotezo: »v času priključitve je bilo matičnemu narodu priključeno celotno območje, poseljeno s slovenskim narodom« smo ovrgli, saj na Madžarskem še danes živi slovenska manjšina.

Hipotezo: »Prekmurje je zaradi svoje kulturne in jezikovne raznolikosti pred priključitvijo razmišljalo o osamosvojitvi in ustanoviti svoje države« smo potrdili. Takrat je bila namreč 29. maja 1919 v Prekmurju ustanovljena neodvisna socialistična Murska republika na čelu s cerkvenim učiteljem Vilmosom Tkalecem, kateri je prevzel funkciji soboškega ljudskega poverjenika, ki je predstavljala zametke lastne države. (Lorenčič, 2010).

7 ZAKLJUČEK

Slovenije ni brez Prekmurja in Prekmurja ni brez Slovenije (Šarec, 2019).

Šarec (2019) pravi, da je Prekmurje pokrajina, kjer v medsebojnem razumevanju in spoštovanju drug z drugim živijo pripadniki večinskega slovenskega naroda, pripadniki Madžarov, Hrvatov, Romov, nekoč tudi Judov in Nemcev, ki vsi ohranjajo svojo kulturno in civilizacijsko tradicijo ter izpovedujejo različne kulturne in verske identitete za uveljavitev te svojevrstne večkulturne prekmurske družbe in njenih vsestranskih razvojnih potencialov.

Priključitev Prekmurja k slovenskemu ozemlju in matičnemu narodu je eden najpomembnejših, tudi usodnih dogodkov tistega časa v zgodovini Slovencev kot celote. Primorska, velik del Koroške in Slovensko Porabje so takrat ostali zunaj meja, v slovenstvu nenaklonjenih državah. Zelo verjetno je, da skoraj nihče več – tako kot dandanes v Porabju – niti v Prekmurju ne bi govoril slovensko, če bi pokrajina ostala pod Budimpešto (Kuhar, 2019).

*»Mura, ki nas loči od naših štajerskih bratov, zelo spodkopava na našem kraju. Že veliko lepih gajev in njiv je spravila na nič in se vedno bolj bliža vasesm. Stari ljudje pravijo, da bo Mura vedno bolj spodkapala, dokler ne pride do zadnje slovenske vasi, do Kobilja namreč. Ko pride do te vasi, in nas Slovence tako nazaj združi, bo sodni dan. To je: Mura bo tam do konca sveta stala in ne bo več ločila brate od bratov«
(Števan Kühar, Ljudsko izročilo Prekmurja).*

Našo nalogo zaključujemo z delčkom znane slovenske narodno zabavne pesmi:

»Bo moj vnuk še pel slovenske pesmi,
se bo zavedal svojih korenin?
Da bi ponosen bil kot njega dedek,
le tega v srcu si močno želim.«

(Branko Jovanovič Vunjak - "Brendi")

8 LITERATURA IN VIRI

Ajlec, K. (2018). Na ruševinah vojne je nastala spremenjena Evropa. Pridobljeno: 25. 1. 2020, s <https://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/zgodbe-in-pricevanja/na-rusevinah-vojne-je-nastala-spremenjena-podoba-evrope/471491>.

Besedilo.si. Slovenska glasbena besedila. Pridobljeno 5. 2. 2020, s <https://www.besedilo.si/boris-kopitar/bo-moj-vnuk-se-pel-slovenske-pesmi>.

Branšperger, T. (2019). *Prekmurska.* Pridobljeno 28. 1. 2020, s <https://www.prekmurjevsrcu.si/novica/553/PREKMURSKA>.

Cigut, N. (2017). *Ustanovitev murske republike v luči sočasnega časopisja.* Magistrsko delo: Univerza v Mariboru, FF.

Cigut, N. (2019). *Prekmurje v srcu 100 let.* Pridobljeno 27.1.2020, s <https://www.prekmurjevsrcu.si/o-prikljucitvi>.

Ekart, P. (2019). *Državna proslava ob 100. obletnici združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom.* Pridobljeno 2. 2. 2020, s <https://www.prekmurjevsrcu.si/novica/560/Drzavna-proslava-ob-100.-obletnici-zdruzitve-prekmurskih-Slovencev-z-maticnim-narodom>.

Grgič, M. (2009). *Jezik in jezikovni pojavi, vezani na dvo-večjezičnost.* Pridobljeno 29. 1. 2020, s <http://www.jezik-lingua.eu/code/14006/Ali-jezik-sovpada-z-narodno-pripadnostjo>.

Horvat, K. (2019). *Kreslinov navdih v izročilu prekmurske ljudske glasbe.* Pridobljeno 6. 2. 2020, s <https://www.rtv slo.si/prekmurje/osebnosti/kreslinov-navdih-v-izrocilu-prekmurske-ljudske-glasbe/497210>.

Horvat, K. (2019). *Prekmursko leto: most je zgrajen, utrdimo še zavest.* Pridobljeno 30. 1. 2020, s <https://www.rtv slo.si/prekmurje/prekmursko-leto-most-je-zgrajen-utrdimo-se-zavest/477506>.

- Hozjan, A. (2013). Reka Mura na Slovenskem v novem veku. *Ekonomska i ekohistorija*, vol. 9, (pp. 16-27). Maribor: Univerza v Mariboru, FF.
<https://sobotainfo.com/novica/lokalno/veselje-zalost-ob-100-letnici-prikljucitve-prekmurja-k-matici/497295>.
<https://www.noviglas.eu/skupaj-cez-zlati-na-muri/>.
- Kaj je Mura šepetala?* Pridobljeno 2. 2. 2020, s <https://www.prekmurjevsrcu.si/o-prikljucitvi>.
- Kekec, F. (2018). Jubilej šole v Staršah: Šola da znanje in vrednote. *Večer*. Pridobljeno 13. 1. 2018, s [/www.vecer.com/jubilej-sole-v-starsah-sola-da-znanje-in-vrednote-6480136?mView=1&tmpl=component](http://www.vecer.com/jubilej-sole-v-starsah-sola-da-znanje-in-vrednote-6480136?mView=1&tmpl=component).
- Kerec, D. (2019). Kulturna integracija Prekmurja v jugoslovansko državo. V: Zwitter, Ž. ur. *Mi vsi živeti ščemo*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (pp. 73-74).
- Kikec, T. (2007). *Reka Mura, skriti biser Evrope*. Pridobljeno: 2. 2. 2020, s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CNKLQ226/fd3b14cd-0631-4d3f-aace-b242da8bf917/PDF>.
- Koštric, S. (2011). *Od »slovenske Sibirije« do čarobne pokrajine neskončnih ravnin: Prekmurje v kontekstu slovenske nacionalne identitete*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Kovačič, F. (1926). *Ljutomer-zgodovina trga in sreza*, str. 259–260. Maribor: Zgodovinsko društvo Maribor.
- Kovšca, A. (2019). *Narodna identiteta je oblika samozavedanja in samospoštovanja*. Pridobljeno 5. 2. 2020, s http://rastocaknjiga.si/dokumenti/Deklica_Alojz_Kovsca_2019.pdf.
- Kraji – Slovenija*. Pridobljeno 1. 2. 2020, s <https://kraji.eu/slovenija/tromejnik/slo>.
- Kuhar, P. (2019). *Skupaj čez zlati most na Muri*. Pridobljeno 4. 2. 2020, s <https://www.noviglas.eu/skupaj-cez-zlati-na-muri/>.

Lorenčič, D. (2019). *1919 Rdeče Prekmurje*. Pekel: Zavod Valosov Hram.

Lorenčič, T. (2010). *Vzponi in padci v meddržavnih stikih kraljevine SHS 1919 – 1929 – primer Madžarska*. Diplomsko delo: Maribor, Univerza v Mariboru, FF.

Milek, V. (2018). *Cesta, črna kitara, klobuk in pesem*. Pridobljeno 5. 2. 2020, s <https://www.delo.si/novice/slovenija/cesta-crna-kitara-klobuk-in-pesem-124385.html>.

Prekmurska ravnica. Pridobljeno 1. 2. 2020, s <https://www.prekmurjevsrcu.si/novica/553/PREKMURSKA>.

Proslava ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom. Pridobljeno 5. 2. 2020, s <https://www.prlekija-on.net/lokalno/21909/z-drzavno-proslavo-obelezili-100-obletnico-zdruzitve-prekmurskih-slovencev-z-maticnim-narodom.html>.

Radovanovič, S. (2007). Štajerski del Pomurja v 16. in 17. stoletju, *Zbornik soboškega muzeja*, št. 9–10. Murska Sobota: Pokrajinski muzej.

Ratiznojnik, A. (2013). Na valovih Mure in zgodovine, v: *Občina Veržej*, str. 16–17. Murska Sobota: Franc - Franc.

Reka Mura na Vischerjevi karti. Pridobljeno 3. 2. 2020, s <http://rekamura.si/post/432638/reka-mura-skozi-cas>.

Sedar, K. (2019). *Nekaj misli o priključitvi Prekmurja k matični domovini*. Pridobljeno 4. 2. 2020, s <https://www.sta.si/v-srediscu/prikljucitev-prekmurja>.

Spreminjanje struge reka Mura skozi čas. Pridobljeno: 1. 2. 2020, s <http://rekamura.si/post/432638/reka-mura-skozi-cas>.

Šarec, M. (2019). *Slovenije ni brez Prekmurja in Prekmurja ni brez Slovenije*. Pridobljeno 5. 2. 2010, s https://www.pomurec.com/vsebina/53891/Marjan_Sarec__Slovenije_ni_brez_Prekmu_rja_in_Prekmurja_ni_brez_Slovenije.

Šavel, I. (1994). *Prazgodovinske naselbine v Pomurju*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Tam v meglicah nad mursko vodo. Pridobljeno 5. 2. 2020, s

<https://www.delo.si/novice/slovenija/cesta-crna-kitara-klobuk-in-pesem-124385.html>.

Vidic, M., ur. (1999). *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Vučkič, A. in Mauček, J. (2019). *Veselje in žalost ob 100-letnici priključitve Prekmurja matici*. Pridobljeno 1. 2. 2020, s <https://sobotainfo.com/novica/lokalno/veselje-zalost-ob-100-letnici-prikljucitve-prekmurja-k-matici/497295>.